

Protocol kindermishandeling

Bij ons op school gebeurt dat niet

NO KIDDING, netwerk tegen kindermishandeling

Met dank aan:
Nederlands Jeugd Instituut
Elise van Weringh

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Definitie, vormen & signalen van kindermishandeling	4
2.1 Lichamelijke mishandeling	4
2.2 Lichamelijke verwaarlozing	4
2.3 Psychische mishandeling	4
2.4 Psychische verwaarlozing	5
2.5 Seksueel misbruik	5
2.6 Getuige zijn van geweld in het gezin	5
3. Stappenplan (Meldcode kindermishandeling)	7
Fase 1: Het ontstaan van een vermoeden	7
Fase 2: Overleg	7
Fase 3: Nader onderzoek	8
Fase 4: Hulp op gang brengen	8
Fase 5: Evaluatie	8
Fase 6: Nazorg	9
Bijlage bij hoofdstuk 3	10
1 In gesprek met het kind	10
2 In gesprek met de ouders	10
4. Sociale kaart	12
5. Bronnen	13
5.1 Boeken	13
5.2 Boeken voor kinderen	13
5.3 Websites	15
5.4 Organisaties	16
Bijlagen	18
A. Observatielijst	18
B. Signalenlijst	23

1. Inleiding

350.000 kinderen per jaar worden mishandeld, verwaarloosd of misbruikt. 50 kinderen per jaar overlijden aan de gevolgen van mishandeling. Deze cijfers geven aan dat er uitgebreide aandacht nodig is voor dit probleem. Zeker als het gaat om preventie en signaleren. Scholen zijn hierin ontzettend belangrijk omdat leerkrachten veel tijd doorbrengen met de kinderen en een vertrouwensband hebben opgebouwd. Op deze manier kunnen basisscholen een signaalfunctie vervullen.

De taak van de school is het signaleren en aankaarten van de mishandeling bij de verantwoordelijke instanties. Hoe een basisschool deze taak kan vervullen wordt duidelijk in dit protocol.

In het 2^e hoofdstuk komen kort alle vormen van mishandeling aan de orde. In het 3^e hoofdstuk wordt het stappenplan beschreven wat een basisschool moet volgen als er een vermoeden van kindermishandeling bestaat. In dit plan wordt stap voor stap uitgelegd welke concrete handelingen er moeten worden verricht en wie hier voor verantwoordelijk is. In het hoofdstuk daarna staat een sociale kaart van alle organisaties en instanties die hulp kunnen bieden binnen de provincie en gemeente. Als laatste komt de bronnenlijst aan de orde met alle bronnen voor zowel leerlingen als leerkrachten en de bijlage met daarin een observatiemodel en de signalen van kindermishandeling voor kinderen van 4-12 jaar.

2. Definities, vormen & signalen

Om snel te kunnen reageren, moet je als leerkracht weten wat kindermishandeling inhoudt en welke vormen er bestaan. Daarnaast moet je weten welke signalen je kunt koppelen aan een vermoeden van kindermishandeling.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de zes vormen van kindermishandeling die wij in Nederland kennen. Allereerst wordt er van elke vorm een definitie gegeven en daarna zal kort worden beschreven wat er wordt bedoeld bij de verschillende vormen van kindermishandeling aan de hand van een voorbeeld. Alle definities komen van de site van het AMK.

In de bijlage staan alle signalen op een rij.

2.1 Lichamelijke mishandeling

De definitie van lichamelijke mishandeling is:

Het toebrengen van verwondingen zoals kneuzingen, blauwe plekken, snij-, brand-, of schaafwonden, botbreuken, hersenletsel. Deze verwondingen kunnen ontstaan door slaan, schoppen, knijpen, door elkaar schudden, branden, snijden, krabben, verstikking, vergiftiging. Ook een uitgevoerde of dreigende meisjesbesnijdenis valt onder kindermishandeling.

Lichamelijk letsel is bij kinderen de meest concrete aanwijzing dat het kind lichamelijk mishandeld wordt. Een leerkracht kan eventueel voorzichtig aan ouders en kind vragen hoe hij aan deze verwondingen komt. Zo kan hij beslissen of de uitleg van ouders en kind overeenkomt en aannemelijk is. Een kind dat lichamelijk wordt mishandeld zal zich ook anders gaan gedragen. Dit kan op allerlei manieren. Daarnaast kan het opvallen dat het kind of de ouders de verwondingen proberen te verbergen door teveel kleding aan trekken, ziek melden of afzeggen van de afspraak met de schoolarts.

Voorbeeld:

Schoorvoetend loopt Tanja naar huis. In haar broek zit een groot gat. Ze is op het schoolplein gevallen met tikkertje spelen. Ze weet nu al dat haar ouders heel boos zullen zijn. Voor straf zal haar vader vast weer de riem pakken om haar mee te slaan.

2.2 Lichamelijke verwaarlozing

De volgende definitie geldt voor lichamelijke verwaarlozing:

Aan het kind onthouden wat het voor zijn lichamelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft, zoals goede voeding, voldoende kleding, voldoende slaap, goede hygiëne en benodigde medische verzorging.

Als een kind er onverzorgd bijloopt, zal er thuis ook waarschijnlijk weinig aandacht zijn voor de persoonlijke hygiëne. Een leerkracht zou een huisbezoek kunnen afleggen om polshoogte te kunnen nemen van de thuissituatie. Lichamelijke verwondingen zijn ook een signaal van verwaarlozing. Er wordt dan niet adequaat op het kind gelet waardoor het zich verwondt. Een ouder die zijn kind op deze manier verwaarloost, heeft vaak geen belangstelling voor het kind en zal vaak niet komen opdagen voor oudergesprekken. Ook zal dit kind vaak medische zorg worden ontzegd die het kind op dat moment wel nodig heeft.

Er zijn verschillende factoren binnen een gezin die er voor zorgen dat een kind wordt mishandeld. Dit kan zijn verslaving, financiële problemen en één ouder gezinnen, waarbij de verzorging veel vergt van de ouder.

Voorbeeld:

De moeder van Marianne heeft anorexia en eet extreem weinig. Ze haalt weinig eten in huis. Ze wil niet dat Marianne dik wordt en let extra goed op wat Marianne eet. Marianne krijgt daardoor veel te weinig eten. Ze is erg dun en vaak moe en duizelig.

2.3 Psychische mishandeling

Psychische mishandeling kan als volgt worden gedefinieerd:

Stelselmatig vernederen, kleineren, pesten, bang maken, bedreigen met geweld, achterstellen, het verbieden met anderen om te gaan, eisen stellen waaraan het kind niet kan voldoen. Ook getuige zijn van huiselijk geweld valt hieronder.

Lichamelijk is het vaak heel moeilijk te zien dat een kind psychisch wordt mishandeld. De lichamelijke klachten die kunnen ontstaan zijn onverklaarbare buikpijn en hoofdpijn. Ook kan een kind nog niet zindelijk zijn terwijl dit al wel had gemoeten qua

leeftijd. Aan het gedrag van een kind is deze mishandeling vaak wel te herkennen. Een kind kan een negatief zelfbeeld ontwikkelen en weinig vertrouwen hebben in volwassenen. Het zal zich naar volwassenen vaak waakzaam opstellen. Ouders die hun kind psychisch mishandelen laten zich negatief uit over hun kind of zeggen juist helemaal niets om de spanningen, die er zijn in het gezin, verborgen te houden.

Voorbeeld:

Randy heeft twee broers. Zijn moeder was ervan overtuigd dat haar derde kind eindelijk een meisje zou zijn. Maar ze kreeg Randy, haar derde zoon. Geregeld krijgt Randy te horen dat hij niet gewenst is. Als hij in de ogen van zijn moeder iets verkeerd doet, zegt zijn moeder dat hij nooit geboren had moeten worden.

2.4 Psychische verwaarlozing

De definitie van psychische verwaarlozing is de volgende:

Aan het kind onthouden wat het voor zijn geestelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft: aandacht, respect, veiligheid, scholing, contact, warmte, liefde, genegenheid en bevestiging.

Als een kind psychisch wordt verwaarloosd staat dat een natuurlijke ontwikkeling in de weg. Een kind kan een leerachterstand oplopen door gebrek aan interactie en kan sociaal emotioneel achter gaan lopen en apathisch overkomen. Omdat het contact met de ouders niet zo is zoals het zou moeten zijn, kan het kind moeite hebben met het vertrouwen van anderen en zal het dus moeilijk vinden om vriendjes te maken of vriendjes te houden. Net zoals bij psychische mishandeling zal de ouder zich niet of negatief uitlaten over het kind.

Voorbeeld:

Tara valt met haar fiets in de tuin. Ze moet hard huilen. Haar knie bloedt. Haar moeder is binnen aan het strijken. Haar vader leest buiten een boek. Beiden reageren ze niet op het gehuil van Tara. Ze gaan dan zelf maar naar binnen om een pleister te pakken.

2.5 Seksueel misbruik

Seksueel misbruik kan als volgt worden gedefinieerd:

Seksuele handelingen bij of met het kind, die niet passen bij leeftijd of ontwikkeling, of seksuele handelingen waaraan het kind zich niet kan onttrekken. Dit gaat van het betasten van het lichaam tot verkrachting en komt voor bij kinderen van alle leeftijden. Ook het tonen van pornografisch materiaal aan een kind valt onder seksueel misbruik.

Duidelijke signalen die seksueel misbruik aangeven bestaan er niet echt. Als de onderstaande signalen opvallen dat kan er sprake zijn van seksueel misbruik. Het is hierbij altijd belangrijk dat er advies wordt gevraagd aan een deskundige, zoals het AMK. Meestal komen de signalen van seksueel misbruik naar boven als een kind de leerkracht in vertrouwen neemt of bij een lichamelijk onderzoek. Een kind moet bij een vermoeden van seksueel misbruik altijd worden onderzocht door een specialist of vertrouwensarts. Een kind dat seksueel misbruikt wordt kan emotionele problemen hebben zoals negatief zijn over het eigen lichaam, eetstoornissen etc. Ook kan het kind lichamelijke klachten hebben zoals hoofdpijn, buikpijn en oververmoeidheid. Daarnaast kan het kind veel weten over seksuele handelingen die niet bij de leeftijd horen of een afkeer hebben van lichamelijk contact.

Voorbeeld:

De moeder van Terra is gescheiden. Ze heeft moeite om rond te komen van het geld dat ze in de winkel verdient. Daarom laat ze 's avonds wel eens mannen naar haar huis komen om tegen betaling seks te hebben. Als Terra twaalf is, laat haar moeder een van de mannen die goed betaalt, bij Terra in de slaapkamer. Dit gebeurt hierna steeds vaker.

2.6 Getuige zijn van geweld in het gezin

Het getuige zijn van huiselijk geweld in het gezin valt onder het kopje psychische mishandeling.

Een kind dat mishandeld wordt hoeft zelf niet altijd lichamelijk mishandeld te worden. Het zien van geweld thuis valt ook onder kindermishandeling. Signalen van het lichamelijk welzijn zullen er hoogstwaarschijnlijk niet zijn. Signalen vanuit het gedrag kunnen wel duiden op mishandeling. Dit kan zijn door agressief of passief gedrag. Ook een negatief zelfbeeld en het contact met

anderen zijn signalen. Een kind kan belemmerd worden in zijn sociale contacten omdat het die niet vertrouwt. Of doordat het in een sociaal isolement terecht is gekomen vanwege de thuissituatie en alle geheimen die dat met zich meebrengt.

Voorbeeld:

De vader van Marieke heeft losse handjes. Geregeld geeft hij zijn vrouw een klap. Als hij echt kwaad is, slaat hij haar helemaal in elkaar. Marieke is hier een paar keer getuige van geweest. Ook Marieke krijgt wel eens een klap van haar vader.

3. Stappenplan Meldcode kindermishandeling

In dit hoofdstuk staat beschreven wat het team van een basisschool moet doen als er een vermoeden van kindermishandeling bestaat.

Fase 1: Het ontstaan van een vermoeden

- *Er is een signaal waargenomen waardoor een vermoeden van kindermishandeling ontstaat.*

Als er een leerkracht is binnen het team van een basisschool die een vermoeden heeft van kindermishandeling omdat hij signalen heeft opgevangen, gaat het verder met dit stappenplan. Op deze manier kan adequate hulp op gang kan worden gezet zodat het kind, mocht het nodig zijn, geholpen wordt.

- *Verzamelen en vastleggen van alle aanwijzingen die het vermoeden onderbouwen*

Je verzamelt aanwijzingen die het vermoeden onderbouwen en schrijft dit alles op in het Leerlingen-Volg-Systeem (LVS) onder het kopje notities. Je schrijft alles op wat opvalt aan het kind, de ouders en de gezinssituatie. Gebruik de signalenlijst uit de bijlage zodat je geen punten over het hoofd ziet. Ga vertrouwelijk om met deze gegevens en zorg dat deze nooit op plaatsen liggen waar ouders, kinderen of anderen mensen bij kunnen.

- *Observeren van het kind*

Ga naast het verzamelen en vastleggen van aanwijzingen ook het kind observeren. Gebruik hiervoor het observatieformulier wat in de bijlage van dit protocol zit.

- *Verzamelen van aanvullende informatie*

Dit kan bij de leerkracht die het kind vorig jaar in de klas heeft gehad, die een broertje of zusje in de klas heeft of die het kind en de gezinssituatie goed kent. Ook kun je informatie inwinnen bij de schoolcontactpersoon en/of de intern leerlingbegeleider van de school

- *Zo mogelijk voorleggen van de waarnemingen aan kind of ouders*

Aanwijzingen kunnen ook een andere oorzaak hebben. Vraag daarom altijd aan ouders als je een concrete aanwijzing hebt wat voor verklaring zij hebben. Je kunt ook altijd vragen aan het kind hoe het aan bepaalde verwondingen komt of waarom het opeens slechter presteert op school. Op deze manier kan een vermoeden van kindermishandeling weggenomen worden. Als je gesprek plant met ouders laat je dit altijd weten aan de directeur.

Belangrijk bij deze fase is dat je jezelf een tijdslimiet stelt zodat je een bepaalde tijd informatie inwint over de situatie. Neem genoeg tijd om zorgvuldig met het vermoeden om te gaan, maar ook niet te lang zodat er tijdig kan worden begonnen met de volgende stap. Bij de afronding van deze stap moet worden bepaald of het vermoeden ongegrond is of dat er verder wordt gegaan met stap twee.

Fase 2: Overleg

- *Bespreken van de vermoedens in de overleggroep (ZAT, Zorgadviesteam)*

Als er over wordt gegaan op fase 2 dan is het belangrijk om schoolmaatschappelijk werk op de hoogte te stellen van het vermoeden. Informeren bij de leerkracht die het kind in de klas heeft gehad. Op deze manier wordt gekeken of er meerdere mensen in het team zijn die het vermoeden delen. De leerkracht legt in deze fase de hoofdverantwoordelijkheid voor de voortgang bij de leden van het ZAT. Daar wordt besproken wie verdere stappen onderneemt. (Case-houder)

- *Advies inwinnen bij het AMK*

Het is in deze fase handig om contact op te nemen met het AMK om hulp te krijgen bij het interpreteren van de signalen en het plannen van de vervolgstappen. Bellen kan anoniem als de case-houder buiten de school om belt. Op deze manier weet het AMK niet wie er belt en wordt er geen contact opgenomen met het gezin waar het om gaat.

- *Het opstellen van een plan van aanpak*

Als er op dat moment nog steeds een sterk vermoeden is, wordt het volgende plan van aanpak gevolgd:

- Een gesprek met de ouders.

Het kan verstandig zijn de directeur bij dit gesprek te betrekken.

- Een gesprek met het kind.

Bereid dit gesprek goed voor en vraag eventueel hulp van het AMK. Voor tips zie de bijlage van hoofdstuk 3.

- Onderzoek van het kind.

Dit moet gebeuren door een jeugdarts, pedagoog etc. Vraag schoolmaatschappelijk werk wie daarvoor benaderd moet worden. Voor onderzoek is altijd de toestemming van ouders nodig.

Fase 3: Nader onderzoek

- *Een gesprek met het kind en met de ouders*

Een gesprek met een kind kan meer duidelijkheid bieden als de leeftijd van het kind dit toelaat. Hoe je het gesprek voorbereidt, voert en afsluit staat uitvoerig beschreven in de bijlage bij dit hoofdstuk.

- *Onderzoek van het kind*

De arts kan praten met het kind en ouders over het welzijn van het kind. Schoolmaatschappelijk werk weet wie er benaderd moet worden voor een onderzoek.

- *Een huisbezoek*

Bij een huisbezoek probeer je zoveel mogelijk te weten te komen over de thuissituatie. Houd er rekening mee dat bij een afgesproken bezoek ouders de situatie beter voorstellen dan dat het is. Een dergelijk bezoek kan ook worden gedaan door schoolmaatschappelijk werk.

- *Bespreken van de resultaten*

Case-houder koppelt terug in het ZAT wat de acties van deze 3^e fase hebben opgeleverd. Deze informatie over kind, ouders en gezinssituatie bepaalt of het vermoeden op mishandeling is toegenomen of is weerlegd.

Aan het eind van deze fase kan besloten worden dat er geen sprake is van kindermishandeling. In dit geval zal het stappenplan niet verder doorlopen. Als er wel sprake is van andere problemen in het gewenst dat de leerkracht samen met maatschappelijk werk opzoek gaat naar hulp voor de problemen. Blijft er twijfel bestaan over kindermishandeling dan kunnen er verschillende dingen worden gedaan:

- Een extra observatieperiode
- Extra advies vragen bij het AMK
- De situatie melden bij het AMK

Welke keuze er zal worden gemaakt zal besproken worden door schoolmaatschappelijk werk, de intern begeleider, de directeur en de betrokken leerkracht.

Fase 4: Hulp op gang brengen

- *Inventariseren van de hulpverleningsmogelijkheden*

Voordat de case-houder met de ouders gaat spreken over eventuele hulp zal er eerst bekeken worden welke hulp er in de regio is voor dit gezin. Alle hulpverleningsinstanties uit de regio zijn beschreven in de sociale kaart van dit protocol. Bespreek samen met schoolmaatschappelijk werk welke hulp er geboden zou moeten worden en welke procedures er zijn bij de instanties en de eventuele wachtlijsten.

- *De aanpak van de problemen bespreken met ouders*

Bespreek als case-houder en de ouders welke problemen er gesignaleerd zijn en wat de gevolgen hiervan zijn. In dit gesprek moet er duidelijk worden wat de ouders denken aan het probleem te gaan doen. In dit gesprek komt ook naar voren welke hulp er is en wordt er gezamenlijk bepaald voor welke manier van hulpverlening er wordt gekozen.

- *Melden bij het AMK*

Als ouders tijdens het gesprek de problemen niet onderkennen of geen hulp willen dan moet er melding worden gedaan bij het AMK. Dit gaat uit naam van de school maar wordt gedaan door de case-houder. Na deze melding heeft het AMK de gegevens van school en wordt dit opgeslagen in het dossier. Na de melding neemt het AMK de verantwoordelijkheid voor de situatie over van de school.

Fase 5: Evaluatie

- *Evalueren hoe het één en ander is gegaan*

De betrokken leerkracht en het ZAT bespreken het verloop van het traject. Alle afzonderlijke stappen worden nagegaan en er worden verbeterpunten vastgesteld. Wanneer informatie doorgegeven moet worden aan het team van de school dan wordt dat in het ZAT bepaald.

- *Zo nodig bijstellen van de afspraken*

Als er na deze evaluatie verbeterpunten naar voren zijn gekomen is het de taak van de directeur om het protocol aan te passen.

Fase 6: Nazorg

- *Alert blijven op het welzijn van het kind*

Als er hulp op gang is gebracht is het belangrijk dat de leerkracht het kind in de gaten houdt. Deze leerkracht ziet het kind het meest en heeft een goede kijk of de hulpverlening ook zin heeft.

- *Zo nodig bij elkaar roepen van betrokkenen*

Blijkt de hulpverlening geen zin te hebben of wordt de situatie slechter, dan wordt het ZAT weer bij elkaar geroepen voor een nieuw overlegmoment. Samen wordt besloten wat er moet gebeuren.

- *Zo nodig opnieuw contact opnemen met het AMK*

Als het kind is aangemeld bij het AMK is het belangrijk om weer contact op te nemen met het AMK zodat zij verder contact kunnen opnemen met de betrokken hulpverleningsinstanties.

Bijlage bij hoofdstuk 3

1 In gesprek met het kind

Als je als leerkracht kindermishandeling vermoedt, kan het extra informatie opleveren als je met het kind gaat praten over de situatie waar hij in zit. Voor het kind zal dit niet gemakkelijk zijn, omdat dit voelt als verraad naar ouders of familie toe. Of het kind schaamt zich en is bang voor problemen als hij praat over de situatie. Vaak is het wel zo dat kinderen erg de behoefte hebben om te praten en graag ondersteuning willen hebben. Een ouder kind kan makkelijker aangeven wat er thuis gebeurt dat een jonger kind, een jonger kind kan geholpen worden aan de hand van bijvoorbeeld een prentenboek. Hieronder een aantal tips op een gesprek met een kind te voeren over kindermishandeling.

De voorbereiding van het gesprek:

Als een kind uit zichzelf begint over kindermishandeling kan een leerkracht zich niet voorbereiden. Als de leerkracht hier wel de tijd voor heeft is het belangrijk om op de volgende punten te letten:

Voor het gesprek:

- Bepaal eerst het doel van het gesprek
- Zorg dat je tijdens het gesprek niet gestoord kan worden, ga dus op een rustige plaats zitten
- Zorg dat je de tijd hebt voor het gesprek
- Bedenk op welke manier je het gesprek met het kind kan openen

Tijdens het gesprek:

- Stel het kind eerst op zijn gemak. Denk aan je non-verbale communicatie etc.
- Ga het gesprek met een open houding aan.
- Stel open vragen, stel geen waarom vragen en niet teveel vragen achter elkaar
- Let op de verbale en non-verbale signalen van het kind
- Laat niet merken dat u van het verhaal van het kind schrikt
- Vraag niet aan een kind verder te vertellen als het aangeeft dat het niets meer wil vertellen
- Geef aan het kind aan dat het moedig is, dat het vertelt en geef hiervoor waardering
- Val tegenover het kind de ouders niet af.
- Vertel het kind dat het niet het schuld is van het kind en dat er meer kinderen zijn in soortgelijke situatie.
- Beloof nooit totale geheimhouding, als de situatie te ernstig is moeten er hulpverleningsinstanties ingeschakeld worden. Vertel wel aan het kind dat je geen verdere stappen onderneemt zonder dit met het kind te bespreken.

De afsluiting van het gesprek:

- Geef een korte samenvatting van het gesprek in de woorden van het kind
- Spreek waardering uit voor het kind dat het u in vertrouwen heeft genomen
- Geef duidelijk aan wat de stappen zullen zijn na het gesprek.
- Laat het kind merken dat het altijd bij je terecht kan. Spreek ook altijd een tweede gesprek af.

2 In gesprek met de ouders

Als je als leerkracht je zorgen maakt om een leerling is het zaak om zo snel mogelijk in gesprek te gaan met de ouders. Een gesprek kan voor ouders erg bedreigend en confronterend zijn. Een dergelijk gesprek wordt gevoerd om de zorgen te delen over bepaalde signalen die zijn waargenomen. Ga hierbij nooit in op wie de schuldige is. Het is ook niet de taak van de leerkracht om de ouders te vertellen dat er een vermoeden van kindermishandeling is.

De voorbereiding van het gesprek:

- Bepaal het doel van het gesprek. Het is de bedoeling om uw zorgen te uiten en de situatie van het gezin zo goed mogelijk in beeld te krijgen. Ook kun je ouders proberen te motiveren om hulp te zoeken.
- Beslis wie het gesprek gaat voeren. Je kunt ook iemand het woord laten doen zoals de schoolarts of de directeur.
- Beslis waar het gesprek gaat plaatsvinden. Je kunt de ouders naar school laten komen, maar je kan ook naar de ouders toe gaan. Het is dan wel belangrijk dat het kind waar het om gaat of andere kinderen daarbij niet aanwezig zijn en dat je niet gestoord wordt.

- Trek niet meer dan een uur uit voor dit gesprek. Een uur is intensief genoeg. Als een uur niet genoeg is, maak je een vervolgspraak.
- Als er hulp nodig is om het gesprek voor te bereiden, kan er ook hulp worden gevraagd van het AMK.

Het gesprek:

- Vertel de ouders wat het doel is van het gesprek en vermeld dat alles vertrouwelijk is.
- Vertel zo concreet mogelijk wat je opgevallen is, houd eigen interpretatie achterwegen en gebruik geen woorden zoals mishandeling of misbruik.
- Vraag de ouders of ze de waarnemingen herkennen en of ze er een verklaring voor hebben.
- Geef aan dat jij je zorgen maakt en vraag of de ouders zich hier in herkennen.
- Stimuleer ouders tot vertellen door open vragen te stellen.
- Let op non-verbale boodschappen van de ouders.
- Ga niet alleen in op waar jij je zorgen over maakt, geef ook aan wat goed gaat.
- Respecteer de ervaringsdeskundigheid van de ouders wat betreft hun eigen kind.
- Geef ouders de ruimte om frustraties te uiten.
- Veroordeel de ouders niet, maar toon begrip zonder het probleem af te zwakken.
- Spreek ouders aan op hun verantwoordelijkheid. Bespreek wat ouders zelf kunnen doen en waar ze misschien hulp bij nodig hebben.

De afsluiting:

- Vat het gesprek kort samen.
- Maak afspraken over de vervolgweg. Je maakt een vervolgspraak of verwijst de ouders door.
- Maak duidelijk dat de ouders altijd kunnen komen als ze willen praten
- Maak een korte samenvatting van het gesprek op papier en leg alle afspraken en besluiten ook vast en zorg dat de ouders dit ondertekenen en een kopie krijgen.

Allochtone gezinnen:

Vanwege cultuurverschillen kan een gesprek met allochtone ouders een andere aanpak vragen. Neem hiervoor eerst contact op met het AMK, zij hebben ervaring met gesprekken met allochtone ouders.

De volgende aandachtspunten moeten in de gaten gehouden worden:

- Zorg dat je op de hoogte bent van de gebruiken van de cultuur en het gezin, niet iedereen is hetzelfde.
- Als je direct ter zake komt kan dit als onbeleefd worden ervaren. Neem ruim de tijd voor het gesprek en neem eten en drinken aan als het aangeboden wordt.
- Probeer ervoor te zorgen dat de familie eer niet wordt aangetast, dit is erg belangrijk in deze culturen.
- Houd er rekening mee dat het voor deze gezinnen een makkelijker stap is om familie te vragen om te helpen dan iemand van buitenaf.
- In sommige culturen is het onbeleefd om een autoriteit zoals een leerkracht tegen te spreken, dit kan leiden tot afspraken die gemaakt worden, doch niet nageleefd.

4. Sociale kaart

In dit hoofdstuk staan alle organisaties en hulpverleningsinstanties in de gemeente en regio. Dit moet door en voor de betreffende school ingevuld worden.

Advies- en Meldpunt Kindermishandeling:

Telefoon:

Advies – en steunpunt huiselijk geweld

Telefoon: 0900 1262626

Bureau Jeugdzorg:

Telefoon:

GGD:

Telefoon:

Schoolmaatschappelijk werk:

Telefoon:

Thuiszorg :

Telefoon:

Centrum Jeugd en gezin:

Telefoon:

5. Bronnen

Indien de wens bestaat dat leraren getraind worden in o.a. het signaleren van kindermishandeling en het communiceren met ouders, kijk dan op www.ltak.nl voor meer informatie.

De bronnen zijn onderverdeeld in:

- Boeken voor leerkrachten.
- Boeken voor basisschoolkinderen
- Sites
- Organisaties

5.1 Boeken

Gerrit, R & D. van Sambeek. (1998). Preventie van kindermishandeling en seksueel misbruik. Achtergrond informatie voor het basisonderwijs. Utrecht: Trimbos Instituut.

Wolzak, A. (2003). Kindermishandeling, signaleren en handelen. Basisinformatie voor mensen die werken met kinderen. Utrecht: NIZW Uitgeverij.

Wolzak, A & I. ten Berge. (2005). Kindermishandeling: de aanpak in Nederland. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

5.2 Boeken voor kinderen

Onderbouw

Beertje klein en grote Wolf, Marianne Wabbes.

Kleine beer en grote wolf zijn vrienden. Op een dag streelt grote wolf, kleine beer. Kleine beer vindt dit niet leuk maar grote wolf stopt niet. Wat moet kleine beer doen?

Het kleine meisje dat niet meer kon lachen, Gilles Tibo.

Lisa heeft een groot geheim over wat de nieuwe vriend van mama bij haar doet. Gelukkig heeft Lisa een begrijpende juf die het geheim ontrafelt.

Knuffel heeft zorgen, Katrin Meier.

Marjolein wordt misbruikt door de vriend van mama. Ze vertelt haar geheim en haar verdriet aan haar knuffel. Knuffel zegt dat ze iemand moet vinden tegen wie ze dit kan vertellen en die haar kan helpen.

Lara heeft een nee gevoel. Celeste Snoek.

Lara's ouders gaan een avondje weg en Allon komt oppassen. Als Allon haar kietelt krijgt Lara voor het eerst een nee gevoel. Als Allon later bij haar in bed gaat liggen gebeurt dit weer, Lara zegt nee en vertelt de volgende dag alles aan haar vader.

Sanne, Martine Delfos.

Sanne wordt mishandeld door haar moeder. Ze verzint allerlei vrienden die haar helpen en troosten. Ze denkt dat ze altijd alles fout doet.

Dat vind ik niet leuk, Jennie Staring.

De klas van Jasper gaat op stap, ze moeten zich aan de regels houden. Maar Jasper wil Lieke geen hand geven en later dringt er ook nog iemand voor. Hoe moet Jasper dit oplossen?

Middenbouw

Blijf van me af, Martine Delfos

Peter weet niet hoe hij zijn stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat hem daarbij helpen.

Blijf van me af, Martine Delfos

Marijke weet niet hoe ze dat vervelende gedoe van haar stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat haar daarbij helpen.

De meester is een schat, Bettie Elias

Bram heeft een blauw oog en de meester wil weten hoe dat komt. Bram kan dat niet vertellen want dan verraadt hij zijn vader.

De schommel, Gerda de Preter

Marie deelt haar schommel en de geheimen met haar nieuwe buurmeisje. Haar geheim is alleen wel heel groot, ze wordt thuis mishandeld.

Het toetje van knikkers, Chantal Cornielje

Als de moeder van Joram een slechte bui heeft, krijgt Joram vaak zware straffen. Joram heeft hier genoeg van en besluit in actie te komen.

Nieuw bloed, Peter Vervloed

Remco merkt dat Yasmin vaak blauwe plekken heeft. Yasmin wil hier niets over vertellen, maar Remco wil haar graag helpen.

Niks gehoord, niks gezien, Veronica Hazelhoff

Linda en Walt zijn vrienden. Op een dag komt Linda er achter dat zij een heel ander leven heeft dan Walt.

Ridder Schijtebroek, Carry Slee

Op de kinderboerderij worden de dieren gepest. Michiel en Bo proberen dit op te lossen.

Slagen, R.H. Shoenmans

Geert zijn vader drinkt heel veel, als dit gebeurt krijgt Geert vaak klappen.

Wat Jimmy die nacht zag, Carolyn Coman.

De vriend van de moeder van Jimmy mishandelt op een dag zijn zusje. Jimmy en zijn moeder vluchten.

Bovenbouw

Blijf van me af, Martine Delfos

Peter weet niet hoe hij zijn stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat hem daarbij helpen.

Blijf van me af, Martine Delfos

Marijke weet niet hoe ze dat vervelende gedoe van haar stiefvader moet laten stoppen. De schoolarts gaat haar daarbij helpen.

Acht dagen met Engel, Tanneke Wigersma

Silke heeft een geheim dat ze voor iedereen verborgen wil houden. Behalve voor Engel die op een dag zomaar naast haar komt zitten in het park. Kan Engel haar helpen?

Blauwe plekken, Anke de Vries

Judith wordt thuis geslagen door haar moeder. Als ze ziet dat het ook anders kan, durft ze zich te verzetten.

Brandnetels en andere verhalen over kindermishandeling, Hans Dorrestijn

Een boek met zestien gedichtjes en verhalen van kinderen die mishandeld worden.

Dan kleurt het water rood, Sine van Mol

Als Tom huiswerk maakt wil Dave altijd rare spelletjes doen. Als Tom verhuist ontmoet hij een man uit de wijk, die maakt vreemde foto's van Tom.

De chipseter, Cil v.d Heyden

Het broertje van Rita wordt mishandeld door de vriend van mama. Ze durven dit tegen niemand te zeggen. Gelukkig hebben ze een oplettende buurvrouw.

Een dag om te onthouden, Thea Dubelaar

De vader van Hanne doet altijd dingen met haar die ze niet wil. Uiteindelijk gaat Hanne met haar oma praten over wat er gebeurt.

Een muur van lege blikken, Daniel Billet

De wereld van Koen stort in als hij ontdekt dat zijn vader vieze spelletjes doet met jonge meisjes. Hij gaat steun zoeken bij Dorien een klasgenootje van hem.

Groep zeven slaat terug, Jacques Vriens

Dagmar komt erachter dat er rare dingen gebeuren bij Sarah thuis. Als het uit de hand loopt komt heel groep zeven in actie, want dit pikken ze niet.

Ik wil je mijn geheim vertellen, Marriette van den Berg

Vijftien korte verhalen en gedichten van kinderen die mishandeld worden.

Nina Regenboog, Leny van Grootel

Nina is het bijzonderste meisje van heel het ponykamp en Hester wil graag haar vriendin worden. Nina doet heel geheimzinnig en dan ontdekt Hester haar geheim: Nina wordt thuis geslagen.

Tante pech en de pechvogeltjes, Joke Glansbeek

Tante pech is een oude witte uil. Ze beschermt de dieren uit het bos die lelijk worden behandeld door hun ouders.

Weg uit de Peel, Jacques Vriens

Janneke heeft het heel moeilijk thuis. Haar ouders kunnen niet goed voor haar zorgen en de pastoor uit het dorp doet rare spelletjes met haar.

Zwarte lieveling, Suzanne Koster

Een meisje komt na jaren van mishandeling door haar stiefvader in een kindertehuis terecht. Daar is ze veilig en krijgt ze de kans een nieuw leven op te bouwen.

5.3 Websites

* www.no-kidding.nu

NO KIDDING is een netwerk van mensen en organisaties dat Nederland de ogen opent voor de ernst, aard en omvang van kindermishandeling in eigen land. NO KIDDING maakt kindermishandeling bespreekbaar en brengt een maatschappelijke beweging op gang.

- www.watkanikdoen.nl

Een site van de overheid waar allerlei vragen worden beantwoord die te maken hebben met kindermishandeling. Er staat bij elke vraag een uitleg en tips over wat je zou moeten doen.

- www.kindermishandeling.org

Een site van het vertrouwenscentrum kindermishandeling met heel veel informatie onderverdeeld in kinderen, jeugd en volwassenen. Ook meldingen van kindermishandeling kunnen hier gedaan worden.

- www.AMK-nederland.nl

De site van het advies- en meldpunt kindermishandeling. Op deze site staat alle basisinformatie die je moet weten over kindermishandeling en de werkwijze van het AMK.

- www.nji.nl

De site van expertisecentrum over jeugd en opvoeding voor en met professionals in de jeugdsector. Op deze site staat een heel dossier over kindermishandeling met allerlei informatie over kindermishandeling op allerlei terreinen.

- www.huiselijkgeweld.nl

Op deze site kun je al het nieuws over huiselijk geweld volgen, daarnaast staat er alles op over huiselijk geweld en wordt je door verwezen naar het steunpunt huiselijk geweld als je een melding wilt doen.

- www.stopkindermishandeling.nl

De site van de werkgroep reflectie en actie groep aanpak kindermishandeling. Met informatie over de werkgroep RAAK en hun programma.

- www.kindermishandeling.nl

Een site vooral voor kinderen waar ze terecht kunnen als ze informatie willen over kindermishandeling en eventueel met iemand praten.

- www.kindertelefoon.nl

Deze site hoort bij de kindertelefoon en is er voor kinderen met allerlei problemen. Kinderen kunnen op de site van alles kwijt maar ze kunnen ook bellen. Dit hoeft niet alleen te gaan over mishandeling of misbruik.

- * www.kinderrechtswinkel.nl

Deze site is er voor kinderen en legt uit wie ze zijn en wat ze voor kinderen kunnen betekenen in allerlei situaties. Ook staat er duidelijk hoe je ze kunt bereiken en op welke manier.

- www.sociaalemotioneel.nl

Op deze site staat alles wat je wilt weten over de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind. Ook staat er een dossier op over mishandeling en wat je als leerkracht kunt doen om kinderen weerbaarder te maken.

- www.mijnleerlingonline.nl

Alles wat je wilt weten over kinderen en internet staat op deze site. Je kunt al gestelde vragen bekijken of zelf een vraag stellen over bijvoorbeeld de gevaren van een webcam.

- www.kinderrechten.nl

Deze website is gemaakt door het Kinderrechtencollectief. Het Kinderrechtencollectief bestaat uit meerdere organisaties die voor en met kinderen werken. Dit zijn: Defence for Children-ECPAT, Cordaid, Jantje Beton, Kinder- en Jongerenrechtswinkel, NJR, Plan Nederland, Save the Children, Kinderpostzegels en UNICEF, met als adviseur het Nederlands Jeugdinstituut. Het Kinderrechtencollectief is in 1995 opgericht.

- www.striktgeheim.net

Op deze site kunnen kinderen stukjes lezen over kinderen die thuis in een vervelende situatie zitten. Ook kun je zelf een stukje schrijven en (anoniem) plaatsen op de site.

- www.jeugdengezin.nl

De site van de overheid waar instaat wat voor planner er zijn en worden gemaakt om kindermishandeling tegen te gaan.

5.4 Organisaties

Advies- en meldpunt kindermishandeling

Het AMK is de centrale instantie voor het vragen van advies over of het melden van kindermishandeling.

www.AMK-nederland

0900 1231230

Bureau jeugdzorg

Aanmeldingen voor jeugdhulpverlening verlopen via bureau jeugdzorg. Volwassenen en kinderen kunnen terecht voor informatie, advies of hulp.

www.bureaujeugdzorg.info

0900 2003004

Nederlands jeugdinstituut

Voor meer informatie over kindermishandeling en specifieke vragen kun je, je richten tot het nederlands jeugdinstituut.

www.kindermishandeling.info

030 2306564

GGD Nederland

De GGD staat voor Gemeentelijke Gezondheidsdienst. In een notendop kan men het werk van de GGD als volgt omschrijven:
“Wij bewaken, beschermen en bevorderen uw gezondheid.

www.ggd.nl

030 252 30 04

Inspectie jeugdzorg

De inspectie jeugdzorg valt onder de verantwoordelijkheid van de overheid. De Inspectie jeugdzorg draagt met haar onafhankelijk toezicht bij aan het verhogen van de kwaliteit van de jeugdzorg.

www.inspectiejeugdzorg.nl

030 230 5 230

Raad voor de Kinderbescherming

In het geval dat de ontwikkeling van een kind in gevaar komt, moet de overheid ingrijpen als de situatie van het kind onvoldoende verbetert. De Raad voor de Kinderbescherming, een onderdeel van het ministerie van Justitie, voert die taak uit.

www.kinderbescherming.nl

Bureau vertrouwensarts inzake kindermishandeling

Deze site werkt samen met het AMK en geeft uitleg over de vereniging van vertrouwensartsen inzake kindermishandeling.

www.vertrouwensartsen.nl

Bijlagen

A. Observatieformulier

Naam leerling: Leeftijd: Groep: Jongen/meisje Naam leerkracht: Datum: Groep: School:

Algemene vragen

Sinds wanneer maakt u zich zorgen om het kind?

Delen anderen uw zorgen? Zo ja, wie?

Welke concrete signalen heeft u waargenomen bij het kind of de ouders? Gebruik hiervoor de signalenlijst (bijlage 1) hierbij.

Hoe vaak komen de signalen voor en wanneer heeft u ze waargenomen?

Worden er bij eventuele broers of zussen ook signalen waargenomen? Zo ja, welke?

Is er de laatste tijd iets veranderd in het gedrag van het kind? Zo ja, wat?

Weet u bijzonderheden van het gezin? Zo ja, welke?

Hoe verloopt het contact tussen u en de ouders?

Observatiepunten

Houd het kind een bepaalde periode op onderstaande punten in de gaten. Noteer uw bevindingen.

Vertoont het kind opvallend gedrag?

Zo ja, wat voor opvallend gedrag? Wanneer en hoe vaak?

Hoe is het contact met andere leerlingen in de groep?

Hoe is het contact met volwassenen?

Hoe is het contact tussen het kind en zijn ouders?

Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind?

Hoe zijn de schoolresultaten van het kind?

Eigen observatiepunten

Kijk naar de signalenlijst. Zijn er punten waar u over twijfelt? Noteer deze punten hieronder. Observeer het kind hier ook op. Schrijf hier uw bevindingen op.

Eigen aantekeningen

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write their own notes. The box occupies most of the page's vertical space below the header and above the footer.

Ga vertrouwelijk om met dit formulier en bewaar deze op een afgesloten plaats!

B. Signalenlijst

Deze lijst geeft een overzicht van signalen van kindermishandeling bij kinderen in de leeftijd 4-12 jaar. Deze lijst is een hulpmiddel om een vermoeden van kindermishandeling te 'bewijzen'. Vrijwel alle genoemde signalen kunnen ook een andere oorzaak hebben. Hoe meer van de genoemde signalen het kind uitzendt, hoe groter de kans dat er sprake is van kindermishandeling. Maar er zijn ook kinderen aan wie niet of nauwelijks valt op te merken dat ze worden mishandeld. De signalen zijn opgedeeld in:

- Lichamelijk welzijn van het kind
- Het gedrag van het kind
- Het gedrag van de ouders
- De gezinssituatie

Lichamelijk welzijn:

- Blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtwonden
- Groeiachterstand
- Te dik
- Slecht onderhouden gebit
- Geregeld hoofdpijn, buikpijn of flauwvallen
- Kind stinkt, heeft geregeld smerige kleren aan
- Oververmoeid
- Vaak ziek
- Ziektes herstellen slecht
- Kind is hongerig
- Eetstoornissen
- Achterblijvende motoriek
- Niet zindelijk op de leeftijd dat, dat hoort

Gedrag van het kind:

- Timide, depressief
- Weinig spontaan
- Passief, lusteloos, weinig interesse in spel
- Apathisch, toont geen gevoelens of pijn
- In zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld
- Labiel
- Erg nerveus
- Hyperactief
- Negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst
- Negatief lichaamsbeeld
- Agressief, vernielzucht
- Overmatige masturbatie
- Zelfdestructief
- Drug- of alcoholgebruik
- Plotselinge gedragsveranderingen

Tegenover andere kinderen:

- Agressief
- Speelt weinig met andere kinderen
- Wantrouwend
- Niet geliefd bij andere kinderen

Tegenover ouders:

- Angstig, waakzaam, schrikachtig

- Meegaand, volgzaam
- Gedraagt zich in het bijzijn van zijn ouders anders dan zonder ouders

Tegenover andere volwassenen:

- Angst om zich uit te kleden
- Angst voor lichamelijk onderzoek
- Verstijft bij lichamelijk contact
- Angstig, waakzaam, schrikachtig
- Meegaand, volgzaam
- Agressief
- Overdreven aanhankelijk
- Wantrouwend
- Vermijdt oogcontact

Overig:

- Plotselinge gedragsveranderingen
- Gedraagt zich niet naar zijn leeftijd
- Slechte leerprestaties
- Rondhangen na school
- Taal- en spraakstoornissen

Gedrag van de ouder:

- Onverschillig over het welzijn van het kind
- Laat zich geregeld negatief uit over het kind
- Troost het kind niet
- Geeft aan het niet meer aan te kunnen
- Is verslaafd
- Is ernstig(psychisch)ziek
- Kleedt het kind te warm of te koud aan
- Zegt geregeld afspraken af
- Houdt het kind vaak thuis van school
- Heeft irreële verwachtingen van het kind
- Zet het kind onder druk om te presteren

Gezinsituatie:

- Samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen
- Sociaal isolement
- Alleenstaande ouder
- Partnermishandeling
- Gezin verhuist regelmatig
- Slechte algehele hygiëne

Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijk welzijn:

- Wondingen aan geslachtsorganen
- Vaginale infecties en afscheiding
- Jeuk bij vagina of anus
- Pijn in bovenbenen
- Pijn bij het lopen of zitten
- Problemen bij plassen
- Urinewegeninfectie
- Seksueel overdraagbare aandoeningen

Gedrag van het kind:

- Drukt benen tegen elkaar bij het lopen
- Afkeer van lichamelijk contact
- Maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek
- Extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik
- Zoekt seksuele toenadering tot volwassenen